

XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI VA SHAROITLARI

Ilmiy rahbar: Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” kafedrası dotsenti

Abdumo‘minov Axrorjon Axatjonovich

Soyibjonov Sanjarbek

Andijon davlat texnika instituti

Iqtisodiyot yo‘nalishi 4-kurs talabasi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga ta’sir etuvchi asosiy omillar va sharoitlar tahlil qilinadi. Iqtisodiy, huquqiy, moliyaviy va ijtimoiy omillarning tadbirkorlik faoliyatiga ta’siri, shuningdek, davlat siyosati, soliq imtiyozlari, infratuzilma va innovatsion ekotizimning roli o‘rganiladi. Maqolada xususiy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashda moliyaviy resurslarga ega bo‘lish, bozor raqobati va axborot texnologiyalarining ahamiyati alohida e’tibor beriladi. Xalqaro va mahalliy amaliyotlar misollar orqali tahlil qilinib, xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratishning samarali usullari ko‘rsatiladi.*

***Kalit so‘zlar:** xususiy tadbirkorlik, tadbirkorlik faoliyati, davlat siyosati, soliq imtiyozlari, infratuzilma, innovatsion ekotizim, moliyaviy resurslar, bozor raqobati.*

Kirish. Tadbirkorlik faoliyati iqtisodiy, huquqiy, moliyaviy va ijtimoiy omillar ta’sirida rivojlanadi. Ushbu omillar bir-biri bilan bog‘liq bo‘lib, tadbirkorlik muhitini shakllantiradi va uning muvaffaqiyatini belgilaydi. Iqtisodiy omillar orasida bozorning holati, raqobat darajasi, iste’molchilar talabining o‘zgarishi va iqtisodiy o‘sish sur’atlari muhim ahamiyatga ega. Iqtisodiy o‘sish davrida tadbirkorlar yangi imkoniyatlardan foydalanishlari mumkin, bu esa yangi ish o‘rinlari yaratish va innovatsiyalarni amalga oshirishga olib keladi. Aksincha, iqtisodiy inqiroz yoki

pasayish davrida tadbirkorlik faoliyati qiyinlashadi va ko'plab tadbirkorlar o'z faoliyatini to'xtatishga majbur bo'lishi mumkin.

Huquqiy omillar tadbirkorlik faoliyatining qonuniy asoslarini belgilaydi. Davlatning qonunchiligi, biznesni ro'yxatdan o'tkazish tartibi, intellektual mulkni himoya qilish va boshqa huquqiy me'yorlar tadbirkorlarning faoliyatini to'g'ri yo'naltirishda muhim ahamiyatga ega [1]. Huquqiy muhitning barqarorligi va shaffofligi tadbirkorlikni rag'batlantiradi, chunki bu tadbirkorlarga o'z investitsiyalarini xavfsiz his qilish imkonini beradi.

Moliyaviy omillar tadbirkorlik faoliyatining moliyaviy barqarorligini belgilaydi. Tadbirkorlar uchun moliyaviy resurslarga, kredit olish imkoniyatlariga, investitsiya manbalariga ega bo'lish juda muhimdir. Banklar va moliya institutlari tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, chunki ular tadbirkorlarga zarur mablag'larni taqdim etadilar. Shuningdek, moliya bozorlarining barqarorligi ham tadbirkorlik faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy omillar tadbirkorlik muhitining ijtimoiy jihatlarini belgilaydi. Jamiyatdagi qadriyatlar, madaniyat va ijtimoiy normativlar tadbirkorlik faoliyatini shakllantiradi. Ijtimoiy masalalarga e'tibor berish, masalan, ekologik muammolar yoki ijtimoiy adolat, zamonaviy tadbirkorlar uchun muhimdir. Tadbirkorlar o'z brendlarini yaratishda va iste'molchilar bilan aloqalarini mustahkamlashda ijtimoiy masalalarni hisobga olishlari zarur.

Davlat siyosati tadbirkorlik faoliyatiga ta'sir ko'rsatadigan yana bir muhim omildir. Davlatning iqtisodiy siyosati, savdo siyosati va investitsiya siyosati tadbirkorlik muhitini belgilaydi [2]. Davlat tomonidan yaratilgan qulay sharoitlar, masalan, soliq imtiyozlari va subsidiya dasturlari tadbirkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, davlat infratuzilma rivojlanishiga e'tibor qaratishi kerak; transport, kommunikatsiya va energiya ta'minoti kabi sohalar tadbirkorlik faoliyatining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Innovatsion ekotizim ham tadbirkorlik faoliyatida muhim rol o'ynaydi. Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, yangi texnologiyalarni joriy etish va ilm-fan bilan

hamkorlik orqali tadbirkorlar raqobatbardosh bo'lishlari mumkin. Innovatsion ekotizimda universitetlar, ilmiy-tadqiqot instituti va biznes sektori o'rtasidagi hamkorlik muvaffaqiyatli tadbirkorlik faoliyatini ta'minlaydi.

Xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Xususiy tadbirkorlik, o'z navbatida, iqtisodiy o'sish, yangi ish o'rinlari yaratish va innovatsiyalarni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu jarayonda moliyaviy resurslarga ega bo'lish, bozor raqobati va axborot texnologiyalarining ahamiyati alohida e'tiborga loyiqdir.

Xususiy tadbirkorlikning muvaffaqiyati ko'pincha moliyaviy resurslarga bog'liq. Tadbirkorlar o'z faoliyatlarini boshlash va rivojlantirish uchun zarur mablag'larni topishlari kerak [3]. Bu mablag'lar o'z ichiga investitsiyalar, kreditlar va subsidiya dasturlarini oladi. Moliyaviy resurslarga ega bo'lish, tadbirkorlarning yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarishni kengaytirish va marketing strategiyalarini amalga oshirish imkonini beradi.

Davlat tomonidan taqdim etiladigan moliyaviy yordam, masalan, grantlar va subsidiyalar, xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Bu dasturlar tadbirkorlarning risklarini kamaytiradi va ularni yangi loyihalarni amalga oshirishga undaydi. Shuningdek, banklar va moliya institutlari ham tadbirkorlarga zarur mablag'larni taqdim etishda muhim ahamiyatga ega. Ularning moliya siyosati, kredit shartlari va foiz stavkalari tadbirkorlarning moliyaviy imkoniyatlarini belgilaydi.

Bozor raqobati xususiy tadbirkorlikning yana bir muhim jihatidir. Raqobat muhitida tadbirkorlar o'z mahsulotlari yoki xizmatlarini taklif qilishda yanada innovatsion yondashuvlar bilan chiqishlari zarur. Raqobat, shuningdek, sifatni oshirish va narxlarni pasaytirishga olib keladi, bu esa iste'molchilarga foyda keltiradi. Raqobatbardosh bozor sharoitida tadbirkorlar o'z brendlarini yaratish, marketing strategiyalarini ishlab chiqish va iste'molchilar ehtiyojlarini qondirishga intilishlari kerak. Bu jarayonda tadbirkorlar o'z mahsulotlarini yaxshilash va yangi bozor segmentlariga kirish orqali raqobat ustunligini qo'lga kiritadilar. Raqobatning

kuchayishi, shuningdek, tadbirkorlarni innovatsion yechimlar izlashga undaydi, bu esa iqtisodiyotning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Axborot texnologiyalari xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Axborot texnologiyalari yordamida tadbirkorlar o'z faoliyatlarini yanada samarali boshqarishlari, mijozlar bilan aloqalarni yaxshilashlari va marketing strategiyalarini amalga oshirishlari mumkin [4]. Internet va raqamli platformalar orqali tadbirkorlar global bozorga chiqish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Axborot texnologiyalarining qo'llanilishi ishlab chiqarishni avtomatlashtirish, ma'lumotlarni tahlil qilish va iste'molchilar ehtiyojlarini aniqlashda yordam beradi. Masalan, CRM (Customer Relationship Management) tizimlari yordamida tadbirkorlar mijozlar bilan aloqalarni yaxshilash va ularning xohish-istaklarini tushunish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, onlayn marketing va e-tijorat imkoniyatlari tadbirkorlarga yangi mijozlarni jalb qilish va savdo hajmini oshirishda yordam beradi.

Xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratish, iqtisodiy o'sish va ish o'rinlarini ko'paytirishning muhim omillaridan biridir. Bu jarayonda xalqaro va mahalliy amaliyotlar katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun samarali usullar va ularning amaliy misollari tahlil qilinadi.

Xalqaro amaliyotlarda, masalan, AQShda kichik bizneslarni qo'llab-quvvatlash uchun turli moliyaviy dasturlar mavjud. Kichik biznes boshqaruvi boshqarmasi (SBA) orqali tadbirkorlarga kreditlar, grantlar va boshqa moliyaviy yordamlar taqdim etiladi. Bu dasturlar orqali tadbirkorlar o'z bizneslarini boshlash yoki kengaytirish uchun zarur mablag'larni olishlari mumkin. Mahalliy misol sifatida O'zbekistonda davlat tomonidan taqdim etilayotgan "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish" dasturlari ko'rsatish mumkin. Ushbu dasturlar orqali tadbirkorlar subsidiyalar va imtiyozli kreditlardan foydalanish imkoniyatiga ega.

Xalqaro tajribada, masalan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida tadbirkorlik ta'limi va malaka oshirish dasturlari keng tarqalgan. Tadbirkorlar uchun kurslar, seminarlar va master-klasslar tashkil etilib, ularda biznes boshqaruvi, marketing, moliya va

boshqa sohalarda bilim olish imkoniyatlari yaratiladi. Mahalliy kontekstda O'zbekistonda ham tadbirkorlik ta'limini rivojlantirishga qaratilgan loyihalar amalga oshirilmoqda. Masalan, "Tadbirkorlik maktablari" orqali yosh tadbirkorlarga biznes reja tuzish, moliya boshqaruvi va marketing strategiyalarini ishlab chiqish bo'yicha ta'lim beriladi.

Xalqaro amaliyotlarda innovatsiyalarni rag'batlantirish uchun inkubatorlar va texnoparklar tashkil etilishi keng tarqalgan [5]. Misol uchun, Singapurda "JTC LaunchPad" texnoparki startaplarni qo'llab-quvvatlash va innovatsion g'oyalarni amalga oshirish uchun zarur infratuzilma yaratadi. Mahalliy misol sifatida O'zbekistonda "InnoPark" texnoparki tashkil etilgan bo'lib, bu yerda tadbirkorlar innovatsion loyihalarini amalga oshirishlari uchun barcha sharoitlar yaratilgan.

Raqobatbardosh muhit yaratish xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Xalqaro tajribada, masalan, Germaniyada raqobatni himoya qilish qonunlari kuchli bo'lib, bu tadbirkorlarga o'z faoliyatlarini erkin amalga oshirish imkonini beradi. O'zbekistonda ham raqobatni rivojlantirish uchun qonunchilik bazasini takomillashtirish va monopoliyalarni cheklashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi [6]. Xalqaro tajribada, masalan, Estoniyada raqamli xizmatlar va onlayn platformalar orqali tadbirkorlik faoliyatini yuritish juda rivojlangan. Mamlakatimizdan misol sifatida O'zbekistonda "Yoshlar biznesi" dasturi doirasida axborot texnologiyalaridan foydalanishni rag'batlantirishga qaratilgan loyihalar amalga oshirilmoqda.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish omillari va sharoitlari iqtisodiy o'sish, ish o'rinlarini yaratish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan moliyaviy qo'llab-quvvatlash, ta'lim va malaka oshirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish, raqobatbardosh muhit yaratish va axborot texnologiyalaridan foydalanish kabi omillar tadbirkorlik faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur sharoitlarni

yaratadi. Xalqaro va mahalliy tajribalar asosida ishlab chiqilgan strategiyalar va dasturlar tadbirkorlarning o'z g'oyalarini amalga oshirishda ishonchini oshiradi hamda ularning bizneslarini kengaytirishga yordam beradi. Shunday qilib, xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun kompleks yondashuv va samarali siyosatlarni amalga oshirish zarur, bu esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Diyorbek, Naziraliyev. "TADBIRKORLIK MUHITINI YAXSHILASHDA DAVLAT VA XUSUSIY SEKTORLAR HAMKORLIGI." *Pedagogs* 80.1 (2025): 290-298.
2. Ibodulloyevich, Ikromov Elyor. "O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SAMARADORLIGINI OSHIRISH MUAMMOLARI VA ISHBILARMONLIK MUHITINI YAXSHILASH ISTIQBOLLARI." *Gospodarka i Innowacje*. 51 (2024): 258-266.
3. Akbarovna, Naimova Nargiza. "KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK IQTISODIYOTNING MUHIM SOHASI SIFATIDA." *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS* 1.3 (2024): 307-313.
4. Mavludaxon, Turginova, and Egamberdiyev Shavkatbek. "O 'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIIY XUSUSIYATLARI (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA)." *Tadqiqotlar* 61.6 (2025): 100-105.
5. Bazarova, G. "SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN SOCIO ECONOMIC DEVELOPMENT ROLE AND IMPORTANCE." *Экономика и социум* 10 (125) (2024): 53-57.
6. Muxlisa, Toshtemirova, and Egamberdiyev Shavkatbek. "THE ROLE OF ACCOUNTING IN TAX POLICY: ITS IMPACT ON ECONOMIC DEVELOPMENT." *Modern education and development* 19.4 (2025): 14-19.